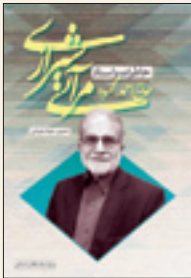

نظر و گذری بر خاطرات احمد مرآتی شیرازی

نمادی از تعامل بازار با انقلاب اسلامی

■ محمدرضا کاابتنی

اثری که هم اینک در معرفی آن سخن می‌رود، خاطرات و مشاهدات سیاسی حاج احمد مرآتی شیرازی از بازاربان مبارز تهران را در بر دارد. این مجموعه توسط جواد عربانی تنظیم و تدوین شده

و مرکز اسناد انقلاب اسلامی به انتشار آن همت گماشته است. نامزای ناشر در اشارتی کوتاه، درباره محتوای این کتاب و ترتیب مطالب آن آورده است:

«خاطرات حاج احمد مرآتی شیرازی از بازاربان قدیمی تهران، شامل رخداد‌های دهه‌های ۳۰، ۴۰ و ۵۰ است. او که با هیئت‌های مؤتلفه اسلامی نیز ارتباط داشت، روایت‌هایی درباره فعالیت‌های مبارزاتی این گروه ارائه می‌دهد. حاج احمد مرآتی که ابتدا در تیم نظامی هیئت‌های مؤتلفه عضویت داشت، خاطراتی جالب از اردوی شهید عراقی برای آموزش شاخه نظامی مؤتلفه دارد. ارتباط وثیق و مداوم بسا بیت امام خمینی در قم و نحوه انتقال اعلامیه‌ها و نوار سخنرانی‌های ایشان به تهران، بخش دیگری از خاطرات مرآتی شیرازی است. وی به دلیل حضور در تیم توزیع سراسری اعلامیه امام خمینی علیه رژیم اشغالگر اسرائیل و نیز نامه امام به هویدا تحت تعقیب قرار گرفت، سپس دستگیر و در نهایت محاکمه و به سه ماه زندان محکوم شد. وی پس از آزادی به مبارزات خود ادامه داد و در تأمین نیازهای نهضت و نیز تأسیس برخی نهادهای فرهنگی برای اهداف مذهبی – سیاسی، نقش زیادی داشت. در پاییز ۱۳۵۷ به پاریس رفت مدتی در نوفل لوشاتو در خدمت امام بود. این کتاب در دو بخش تنظیم شده است؛ بخش اول به خاطرات وی پرداخته شده و در بخش دوم اسناد برجای مانده

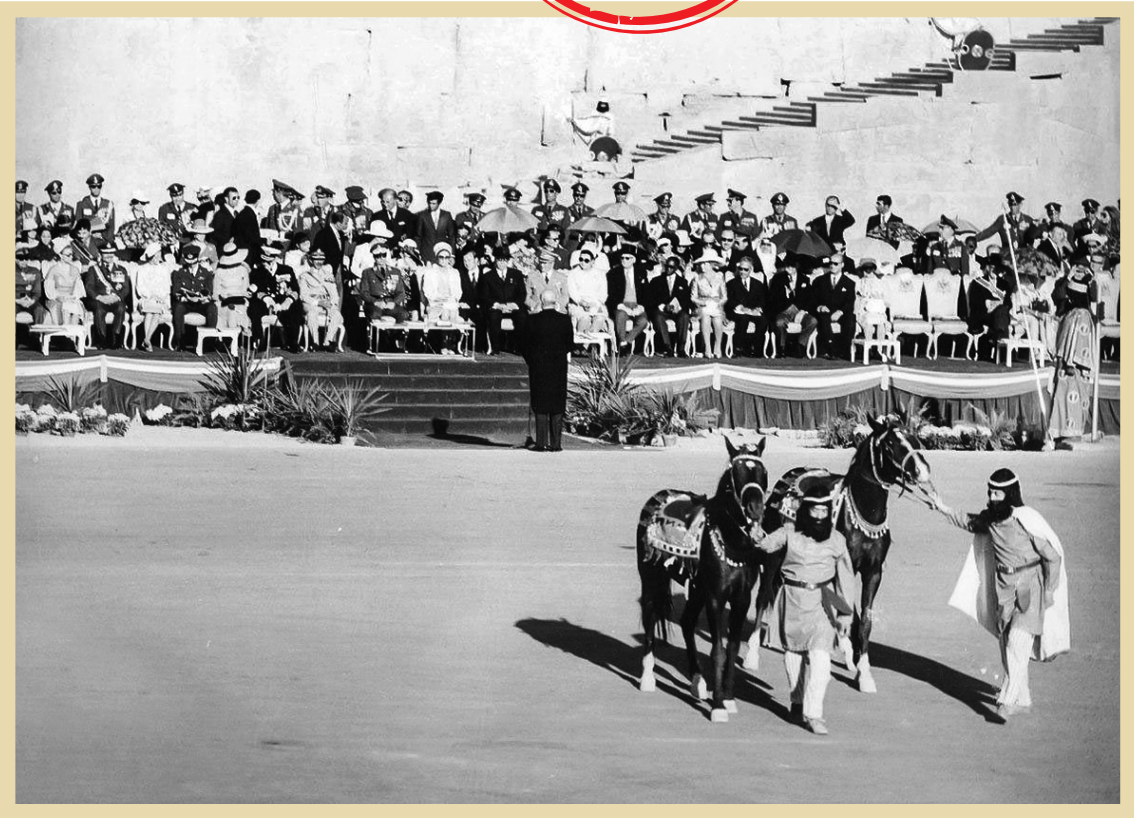

► احمد مرآتی شیرازی

از مبارزات او ارائه می‌شود. در بخش اول این کتاب، در هر فصل، بر‌هه‌ای از حیات فردی و سیاسی احمد مرآتی از زبان او روایت شده است. در فصل اول، مطالبی درباره معرفی خانواده و روند تحصیلات و در فصل دوم نخستین تکاپوهای سیاسی از ملی شدن صنعت نفت و سپس آشنایی با امام‌خمینی ارائه شده است. در سومین فصل خاطرات حاج احمد مرآتی از، واقع سال ۱۳۴۲ روایت شده و فصل چهارم شامل خاطرات وی از تلاش‌های فعالان انقلابی در دوران بازداشت امام خمینی، کاپیتولاسیون و تبعید امام به خارج از کشور و اقدام هیئت‌های مؤتلفه اسلامی در اعدام انقلابی حسینی منصور است. در پنجمین فصل این کتاب، راوی به مهم‌ترین برهه از حیات سیاسی خویش پرداخته است، توزیع اعلامیه‌های امام خمینی، دستگیری و زندان. روایت او از درون زندان و شکنجه‌های خود و دیگر شخصیت‌های مبارز، از مهم‌ترین قسمت‌های این فصل است.

آزادی از زندان، فعالیت در تأمین نیازهای مالی نهضت، فعالیت‌های عام‌المنفعه، دیدار با امام در نوفل لوشاتو و ارائه تصویری واضح از آن مکان محوری در روند انقلاب اسلامی، فعالیت‌ها در کمیته استقبال و روزهای خوب پیروزی انقلاب، محورهای فصل ششم، این کتاب را تشکیل می‌دهد. حاج احمد مرآتی در واپسین فصل این کتاب، به روایت خاطرات خود از تشکیل نهادهایی چون کمیته امداد امام خمینی، صندوق امداد امام خمینی و بنیاد خدمات اسلامی پرداخته و مأموریت‌ها و فعالیت‌های خود را در آن نهادها روایت کرده است. دیدار با رهبر معظم انقلاب اسلامی همراه با جمعی از بازاربان دهه ۱۳۴۰ آخرین قسمت این فصل است که در آن حاج احمد مرآتی گزارشی از سخنان رهبر انقلاب درباره بازار و بازاربان را ارائه داده است. خاطرات و اسناد حاج احمد مرآتی شیرازی به تدوین جواد عربانی با شمارگان هزار نسخه، در ۳۴۶ صفحه و به قیمت ۳۰ هزار تومان توسط مؤسسه فرهنگی هنری مرکز اسناد انقلاب اسلامی چاپ و روانه بازار نشر شده است…»

وقتی اسناد لانه جاسوسی سخن می‌گوید

نظری به جشن‌های ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی، از دریچه اسناد لانه جاسوسی

حیف و میل سرمایه ملی در بزم شاهانه!

■ **انوشه میر معرشی**

برخی از پژوهشگران تاریخ، جمله مشهور «ایران جزیره ثبات است» جیمی کارتر در سفر به ایران در ۱۳۵۶.ش را دلیل و نشانه‌ای بر ناآگاهی امریکایی‌ها از وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران عنوان می‌کنند. این تحلیل البته چندان هم غلط نیست اما شاید بتوان ادعا کرد که عدم شناخت امریکایی‌ها از وضعیت داخلی ایران در یک‌سال قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، به دلیل بی‌توجهی آنها به برخی از گزارش‌های جاسوسان و مأموران سفارت خود در تهران بوده است. چه اینکه در بخشی از اسناد لانه جاسوسی، گزارش‌های مبنی بر نارضایتی شدید مردم از حکومت پهلوی، همراهی آنها با رهبران مذهبی مخالف حکومت و نهایتاً جامعه در حال انفجار ایران وجود دارد، اما ظاهراً این نوع گزارش‌ها، از سوی حاکمان امریکا مورد توجه قرار نگرفته است. یک بخش از گزارش‌های مأموران و جاسوسان امریکا که در آنها به وضعیت داخلی ایران و مخالفت عمومی مردم با حکومت پهلوی اشاره شده است، به ماجرای جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ ساله مربوط می‌شود. در مقال بی‌آمده، اشاره‌ای داشته‌ایم به اسناد لانه جاسوسی با موضوع این جشن‌ها که در آنها اطلاعات جالبی درباره وضعیت سیاسی و اجتماعی مردم ایران وجود دارد. امید آنکه تاریخ پژوهان معاصر و عموم علاقه‌مندان را مفید و مقبول آید.

■ ■ ■

■ **این منبر! میراث‌دار شاهان قدیم!**

تفکر باستان‌گرایی و وصل کردن حکومت پهلوی به دوران پادشاهی هخامنشیان، سیاستی بود که توسط روشنفکران انگلوفیل از همان سال‌های ابتدایی پادشاهی رضاخان آغاز شد. بعدها فرزند وی نیز در همان مسیر گام برداشت و این اندیشه متوهمانه را بخشی از سیاست‌های حکومت خویش قرار داد. محمدرضا از آرزوهای دور و درازش، خود را میراث‌دار کوروش می‌دانست و علاقه داشت تا به این وسیله، بی‌ریغی خاندانش در عالم را سیاست پنهان کند. بر همین مبنا از اواسط دهه ۴۰ شمسی، زمینه‌ها و مقدمات لازم برای برگزاری جشن‌هایی برای بزرگداشت ۲۵ قرن حکومت پادشاهی در ایران، با عنوان «جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ ساله شاهنشاهی» آغاز شد. به ویژه بعد از برگزاری مراسم پرخرج «جشن تاج گذاری» در سال ۱۳۴۶.ش، عمده فعالیت‌های

شمایی از اجرای برنامه در برابر پهلوی دوم وهمه‌تاآنش، در جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله شاهنشاهی

در بخشی از اسناد لانه جاسوسی، گزارش‌هایی مبنی بر نارضایتی شدید مردم از حکومت پهلوی، مخالف حکومت و نهایتاً جامعه در حال انفجار ایران وجود دارد، اما ظاهراً این نوع گزارش‌ها از سوی حاکمان امریکا مورد توجه قرار نگرفته است! بخشی از گزارش‌های مأموران امریکا در ایران، به ماجرای جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله، به ایجاد فضای خفقان آور حکومت در کشور هم اشاره شده است. در این سند که مأمور سفارت امریکا «راس‌ای پیتز نیک» ملاقاتی با داریوش همایون- مدیرمسئول و سردبیر روزنامه آیندگان- در رستوران پوب تهران در تاریخ ۲۵ اوت ۱۹۷۱.م (برابر با ۳شهریور ۱۳۵۰.ش) داشته است، به گزارش صحبت‌ها (اعترافات) و تحلیل‌های همایون درباره وضعیت کشور در زمان برگزاری جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله پرداخته است. این مأمور سیاسی سفارت امریکا، ضمن اینکه در گزارش خود اظهار می‌دارد: روزنامه آیندگان مهم‌ترین روزنامه صبح فارسی‌زبان است، درباره نظرات داریوش همایون در مورد جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله می‌نویسد: «همایون در رابطه با جشن‌های اکتبر، خیلی کج خلق بود. وی گفت: جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله باید به ملائمت برگزار شود و نه اینکه چون حادثه‌ای غول‌آسا، حداقل ۳۰۰ میلیون دلار هزینه در برداشته باشد. او افزود: استانداران استان‌های مختلف می‌خواهند قلمرویی آنها از دیگران پیش باشد و به همین جهت از کسبه محلی به زور پول می‌گیرند. وی گفت: یکی از دوستان تبریزی‌اش (در دفتر همایون) گفته که وضعیت آن شهر به حدی بد شده است که گروهی از ارمنی‌ها تبریز را بر قصد روسیه ترک گفته‌اند، زیرا از تأمین پول‌هایی که استانداری مطالبه می‌کند، عاجزند! وی اظهار داشت ممکن است داستان کمی اغراق‌آمیز باشد، ولی احساس عمومی اکثر مردم این است که پول فراوانی در خاطر جشن‌ها در حال هدر رفتن است. همایون گفت باید انصاف داد که مقداری از این ۳۰۰ میلیون دلار، در مسائلی چون مدارس، جاهد‌ها و تجهیزات مخابراتی و سایر امور عام‌المنفعه برفد. وی بیشتر از آن صرف جشن می‌گردد. همایون گفت: فرانسوی‌ها به خاطر ساختن چادرهای جشن، پول کلانی به جیب زده‌اند. همایون در بحث مربوط به تورویزم گفت: هزاران نفر از مردم نارضی، می‌توانند دست به خرابکاری علیه دولت بزنند. از او پرسیدم فکر می‌کند در طول جشن‌ها هم حادثه‌ای رخ دهد، وی انگشتان خود را روی هم گذاشت و شانه‌اش را بالا برد (منظور این است که نمی‌داند، ولی امیدوار است که چنین نشود) وی گفت: امنیت در حال حاضر بسیار شدید است و چنین خواهد ماند، هر کس الان دستگیر شود تا پایان جشن‌ها در بند خواهد بود. وی گفت: الان همه زندان‌ها پر هستند از مظنونین به مخالفت و ضدیت با دولت و اینکه معاون سردبیر کیهان و یکی از کارکنان کیهان در استان‌ها، به ترتیب یک ماه و دو ماه پیش دستگیر شده‌اند…» (اسناد لانه جاسوسی، جلد ۸، ص ۷۹۶ و ۷۹۷)

■ **کلام آخر**

واقعیت این است که جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ ساله، نه عاملی برای تثبیت پای‌های قدرت حکومت پهلوی دوم که برعکس عاملی برای تزلزل بیشتر ارکان این رژیم شد، اما اینکه چرا دولت امریکا به گزارش مأموران خود درباره پیامدهای برگزاری این جشن در داخل ایران بی‌توجه بوده است، سوالی است که پاسخ آن را باید دولتمردان وقت ایالات متحده بدهند.

منابع:

۱- مرکز بررسی‌اسناد تاریخی، «بزم/رهمن- برگزاری جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله به روایت اسناد ساواک و دربار- جلد اول، چاپ اول ۱۳۷۷.ش. صفحات ۲۱ تا ۲۷ و جلد ۲، ص ۳۸.

۲- هلنر، سنیتا، «خاطرات همسر سفیر»، ترجمه اسماعیل زند، نشر البرز، چاپ اول ۱۳۷۰.ش. ص ۷۴ و ۸۰.

۳- مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، «اسناد لانه جاسوسی»، مجموعه ۱۱ جلدی، چاپ ۱۳۸۶.ش، جلد ۶، ص ۶۸۶.

۴- زندیه، قناتی، حسن- علی، مقاله «مخالفت‌های داخلی با برگزاری جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله شاهنشاهی، چرا و چگونه؟» نشریه سخن تاریخ، شماره ۲۵، مورخ بهار و تابستان ۱۳۹۶.

۵- برعکس اینکه شاه تصور می‌کرد با دعوت از سران کشورهای دنیا، می‌تواند حمایت‌های خارجی خود ارتقا دهد، در حقیقت سران کشورهای مختلف دنیا بسیار تا کام مانند برترا تنها مقام مهم اروپایی شرکت‌کننده در آن مراسم کنایی، مارشال تیتو رئیس‌جمهور یوگسلاوی بود. عدم شرکت رئیس‌جمهورهای امریکا، فرانسه، آلمان و… موجب عصیانیت شاه و انعکاس آن در مطبوعات خارج از کشور شد. حتی «واتنت» دبیر کل وقت سازمان ملل، دعوت شاه برای شرکت در این جشن‌ها، را نیز بی‌توجه و دیگر اینکه با چاپ مقالات زیادی در نقد و محکومیت برگزاری این جشن در روزنامه‌های غربی و حتی روزنامه‌های کشورهای کمونیستی، رسماً شاه و سیاست خارجی‌اش را یک رسوایی بزرگ در عرصه جهانی مواجه شد.

تاریخ

تاریخ ۸۸۴۹۴۳۷۰

و افتخار به قدرت پادشاهان هخامنشی از سوی دست‌اندرکاران برگزاری جشن‌ها، موضوع دیگری بود که بسیاری از علما به آن اعتراض کرده بودند، اما جالب است که در یکی از اسناد لانه جاسوسی، دقیقاً به این موضوع اشاره شده و تهیه‌کنندگان گزارش، موضوع دین ستیزانه مسئولان جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله را عاملی برای نارضایتی مردم از حکومت پهلوی عنوان کرده‌اند. در این سند که با هدف بررسی اطلاعات‌های ایرانیان، از سوی چند تن از مأموران سیاسی سفارت امریکا تهیه شده است، آنان ضمن اشاره به جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله، مواضع بر گزارکنندگان آن را مورد مذاقه قرار داده‌بودند. در بخشی از این سند که به شماره ۷، در تاریخ می ۱۹۷۳.م برابر با اریب‌هشت ۱۳۵۲.ش تنظیم شده است، چنین می‌خوانیم:

«ز سویی بخشی از تاریخ کشور، مانع از مقبول واقع شدن برنامه‌های آینده‌نگر شاه می‌گردد. موجودیت ۲ هزار و ۵۰۰ساله ایران، باعث بروز مقاومت عمومی در برابر تغییر سریع شده، مگر آنکه این تغییر جنبه تحمیلی داشته باشد. در بخش عظیمی از تاریخ ایران، این تمایل نوعی فضیلت به شمار می‌رفته، چراکه خطر جدی از بین رفتن هویت فرهنگی ملت در اثر حمله و اشغال اعراب، تر ک‌ها، مغول‌ها، تاتارها و افغان‌ها مطرح بوده است. اکنون بخش‌هایی از جمعیت ایران، شاه را به خاطر گسستن پیوستگی فرهنگی و همچنین مقابله‌اش با مذهب که به نظر آنها در سیاست‌های وی نهفته است، مورد انتقاد قرار می‌دهند. اعتراضات شدید

نسبت به برنامه‌های اصلاحی شاه به خصوص از جانب مذهبیین که از قدیم ایام قدرتمندترین گروه موجود در ایران بوده‌اند، سر چشمه می‌گیرند. برای پی بردن به اهمیت رهبران مذهبی و روحانیون در ایران، کافی است بداینم که اسلام تنها یک مذهب نیست، اسلام یک نظام مذهبی، اقتصادی، حقوقی، اجتماعی و معنوی است که تمامی جنبه‌های زندگی را از نماز و عبادت گرفته تا قوانین ارشاد و روابط بین افراد در بر می‌گیرد. مذهبیین به خاطر علم و قدرت و تفسیر قوانین اسلامی، از دیر باز خواستار برخورداری از حق و نور مورد هرگونه فعالیت دولت که متناقض بااسلام است، بوده‌اند. مذهبیین از یک قرن پیش تاکنون، نسبت به دخالت دولت در مسائلی از قبیل آموزش و پرورش، الگوهای مالکیت زمین و وضع زنان اعتراض کرده و مخالفت نشان داده‌اند. رهبران مذهبی به درستی می‌دانستند که نتیجه ناپوی هویت دولت در

چنانچه در قسمت بالا گفته شد، یکی از اصلی‌ترین اهداف پهلوی دوم از برگزاری این جشن‌ها، کسب مشروعیت برای حکومت خویش بود.وی قصد داشت با برگزاری این جشن‌ها، حکومت خود را بخشی از هویت ملی ایرانیان معرفی کند و با سوء‌استفاده از احساس وطن‌دوستانه مردم، ایشان را با خود همراه سازد، اما واقعیت این است که برگزارکنندگان جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله، تعریفی از هویت ملی ارائه می‌کردند که کاملاً در تضاد با هویت دینی مردم ایران قرار داشت و دقیقاً به همین دلیل چندین گروه در داخل کشور، علیه برگزاری این جشن‌ها موضع مخالفت گرفتند.

یکی از این گروه‌ها، روحانیون و در رأس آنها امام خمینی (ره) و جریبان مذهبی مبارز بودند. روحانیون در سخنرانی‌های خود، از سبک برگزاری جشن‌ها و مواضع دین‌ستیزانه عوامل این برنامه انتقاد می‌کردند. همچنین تحقیر دستاوردهای تمدن طلایی اسلام

فضای از چادرهای برپا شده در جشن‌های ۲ هزار و ۵۰۰ساله شاهنشاهی